

Економика підприємця

УДК 65.012

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА»: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД

Височина М.В.

Визначено сутність поняття «діяльність підприємства». Вирізнено ключові функціональні підсистеми підприємства. З позицій функціонального підходу визначено сутність понять «управління діяльністю підприємства» та «ефективність управління діяльністю підприємства».

Ключові слова: діяльність, управління діяльністю, ефективність.

Останнім часом термін «ефективність» все частіше використовується в управлінській лексиці як характеристика результативності діяльності у сфері управління. Проте до сих пір немає чіткого тлумачення цієї категорії з позиції науки управління і економіки промисловості, недостатньо визначено її зміст, не вивчено в достатній мірі чинники, які впливають на ефективність управління діяльністю підприємства, відсутня методика оцінювання рівня ефективності. Іншими словами не розроблено шкалу вимірювання, не представлено «образ» ефективності для її подальшої ідентифікації з фактичним рівнем ефективності управління діяльністю підприємства. В сучасній науковій літературі не знайшли остаточного вирішення питання, що пов'язано з підходом до визначення сутності ефективності управління діяльністю підприємства.

Відсутність однозначного визначення сутності поняття «ефективність управління діяльністю підприємства» пов'язане з існуванням багатьох підходів до визначення понять «діяльність підприємства» та «управління діяльністю підприємства», які відображено в працях Румянцевой З. П., Друкера П., Устенко О.Л., Тищенко А.Н., Кизима Н.А., Догадайло Я.В. При цьому дуже часто здійснюється підміна понять: поняття «управління підприємством» і «управління діяльністю підприємства» використовуються як рівнозначні. Тому дана проблема вимагає глибшого вивчення, що і проводиться в рамках науково-дослідницької роботи кафедри менеджменту Національної академії природоохоронного та курортного будівництва.

Мета даної статті полягає в визначенні сутності поняття «ефективність управління діяльністю підприємства». Для досягнення цієї мети було вирішено наступні завдання:

- уточнено сутність поняття «діяльність підприємства»;
- виділено ключові функціональні підсистеми підприємства;
- визначено сутність поняття «управління діяльністю підприємства» з позицій функціонального підходу.

Підприємство – це складна соціально-економічна система зі своїми цілями, завданнями, структурою. Відмінними ознаками підприємства є [1]: наявність мети; наявність працівників; відокремлене майно; організаційна єдність; майнова відповідальність; власне ім'я (найменування); єдинопочатковість; культура; наявність структурних підрозділів; наявність ресурсів.

Мета, як бажаний стан підприємства в майбутньому [2], надає сенсу існуванню підприємства, визначає напрям його діяльності. Відповідно до цілей розвитку підприємство здійснює конкретну діяльність. Сутність поняття «діяльність підприємства» більш суттєво розкривається через реалізацію його функцій. Семантика слова «функція» (лат. function – напрям, діяльність) дозволяє в загальному вигляді визначити її як цілеспрямований характер властивості системи або її окремого елемента [3, с.55]. Азріліян А.Н. приводить декілька визначень поняття «функція»: 1) роль, призначення чого-небудь; 2) обов'язки, круг діяльності [4, с.1199].

У науковій літературі існує два підходи щодо розгляду сутності поняття «функції підприємства». Згідно з першим підходом, що розглядає підприємство як інституційно-господарючий суб'єкт, функція підприємства виступає у своїй соціальній інтерпретації і є часткою тієї загальної ролі, яку

виконує будь-яке підприємство в системі суспільства [1].

Щодо сутності поняття діяльності підприємства буде використано інший підхід, який розглядає підприємство як складну, відкриту, динамічну систему, при цьому функція підприємства розглядається як сукупність однорідних за своїм характером робіт, які виконуються для досягнення поставлених цілей [5]. Розгляд діяльності підприємства з точки зору сукупності однорідних за своїм характером робіт, які виконуються заради досягнення поставлених цілей та отримання певних результатів, дозволяє виділити різні функції підприємства залежно від виду робіт.

У роботі [6] під функцією підприємства пропонується розуміти вид його дій, які здійснюються безперервно або із певною періодичністю як всередині, так і за його межами, що виправдовує саме існування підприємства і забезпечує його життєздатність на будь-якому етапі розвитку завдяки еволюційним або революційним змінам.

Виходячи з вищевикладеного, діяльність підприємства – це реалізація його функцій і рішення однорідних за своїм значенням та спрямованістю завдань для отримання конкретного результату і досягнення поставлених цілей.

Як провідні функціональні підсистеми підприємства слід виділити маркетингову, виробничу, фінансову, інноваційну і кадрову. Виділення саме цих підсистем пов'язане з тим, що виконання робіт в межах кожної з них є головною умовою виживання підприємства. Всі функціональні підсистеми підприємства між собою об'єктивно взаємопов'язані та взаємоузгодженні (рис. 1).

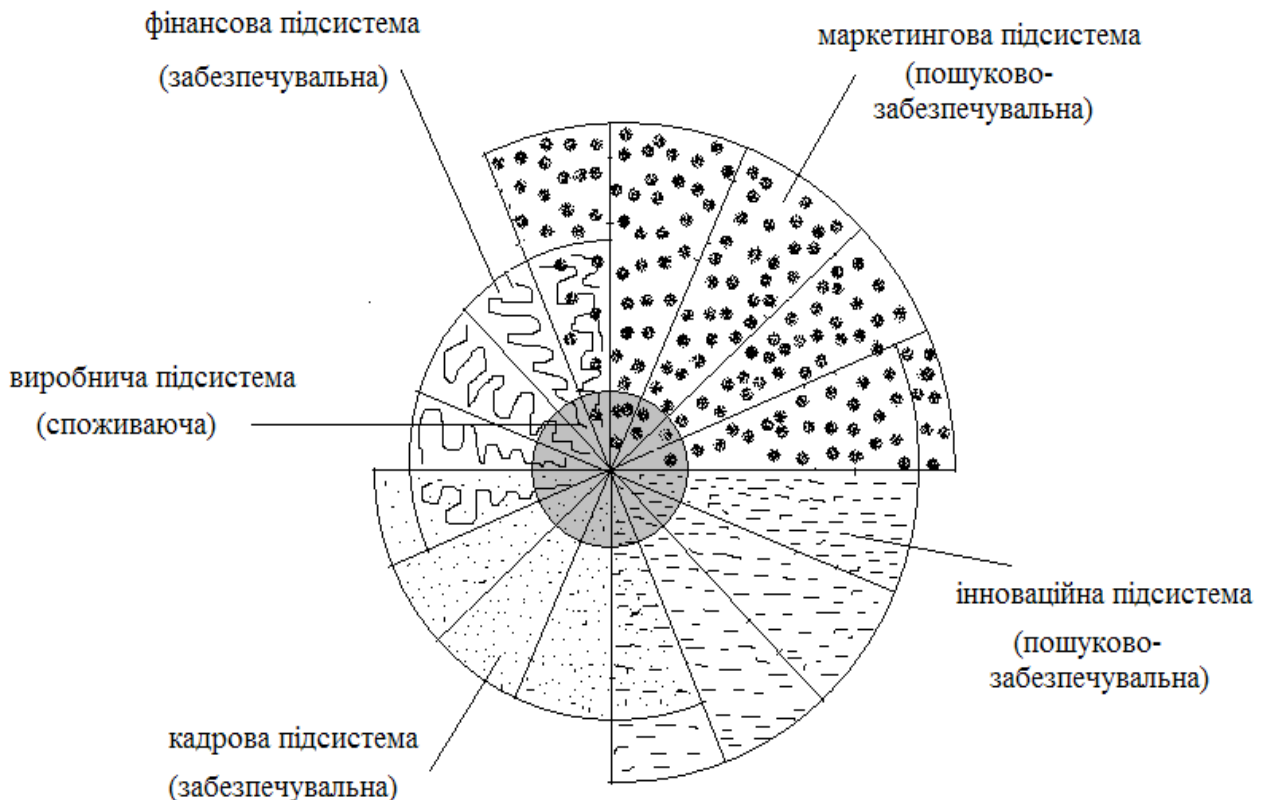

Рис. 1. Взаємозв'язки між функціональними підсистемами підприємства

Виробнича підсистема є центральною підсистемою підприємства, тому що саме в її межах залучені підприємством ресурси перетворюються на готову продукцію або послуги. У той же самий час ця підсистема є споживаючою, тобто вона споживає результати виконуваних робіт в інших підсистемах – маркетинговій, інноваційній, фінансовій та кадровій. Маркетингова та інноваційна підсистеми є пошуково-забезпечуючими підсистемами: в межах цих підсистем постійно здійснюється збір інформації, яка стає підґрунтям щодо розробки рішень стосовно асортименту продукції та її обсягу, технологій, що застосовуються у виробництві, технічних властивостей продукції та інші. Кадрова та фінансова підсистеми є забезпечуючими: вони забезпечують виробничу підсистему потрібними для її функціонування ресурсами – людськими та фінансовими.

Координація виконання робіт в рамках кожної функціональної підсистеми здійснюється управ-

лінням. На сьогодні в науковій літературі немає єдиної думки про сутність поняття «управління». Це пов'язано зі складністю і багатогранністю даної категорії. Управління є складне, ємке і багатогранне явище. Підходи, які частіше всього використовують щодо визначення поняття управління є [1]: управління як мистецтво виконання праці; управління як наука (галузь знань людей); управління як функція (вид діяльності); управління як процес; управління як люди що здійснюють керівництво підприємством; управління як орган або апарат управління. Відмінності в приведених визначеннях пов'язано із застосуванням різних підходів щодо розгляду категорії управління, яку може бути розглянуто з позицій системного, ситуаційного, процесного або функціонального підходів.

Таблиця 1

Сукупність робіт, які виконуються в межах управління ключовими функціональними підсистемами підприємства

Функціональна підсистема підприємства	Роботи, які виконуються
Маркетингова	аналіз ринку; маркетингове забезпечення розробки нових товарів і послуг; аналіз, оцінка і прогнозування стану і розвитку ринків; аналіз діяльності конкурентів; формування асортиментної політики; участь у формуванні стратегії і тактики ринкової поведінки підприємства; розробка цінової політики; організація збуту продукції і послуг; комунікації; організація та реалізація сервісного обслуговування.
Виробнича	постачання всіх видів ресурсів; проектування виробничого процесу; організація виробничого процесу; здійснення контролю за виробництвом продукції; розробка календарних та мережених графіків виробництва
Фінансова	розробка планів фінансово-господарської діяльності; складання бюджетів; пошук джерел фінансування; залучення інвестицій та додаткового капіталу; аналіз та прогнозування фінансового стану підприємства; здійснення обов'язкових платежів та розрахунків
Інноваційна	планування та організація наукових досліджень; впровадження інноваційних форм в процес управління; впровадження систем контролю якості
Кадрова	аналіз забезпеченості кадровими ресурсами; формування кадрового резерву; розробка плану підготовки та перепідготовки кадрів всіх рівнів; розробка планів кар'єрного зросту, атестації; впровадження мотиваційної системи; кадрове діловиробництво

Для розгляду сутності управління діяльністю підприємства було використано функціональний підхід, який дозволяє більш повно розкрити природу ієрархічних об'єктів, виділити цілісні, організовані системи серед інших об'єктів і їх сукупностей [5, с.85]. Згідно концепції, запропонованої М. Сетровим теорії функціональної організації систем, під функціональною організацією системи розуміється сукупність функцій і зв'язків між ними [7]. Підприємство може розглядатися як така система, і це дозволяє використати функціональний підхід не лише до підприємства в цілому, виділяючи його як систему, але і по відношенню до його внутрішньої структури [5]. За допомогою функціонального підходу можна виділити цілісні, певним чином організовані підсистеми всередині самого підприємства [8]. Функціональний підхід дозволяє, з одного боку, виділити в системі управління

функції управління, з іншого, – в управлінні підприємством виділити функціональні підсистеми, виконання робіт в яких і розглядається як конкретні види діяльності.

Таким чином, управління діяльністю – це дія управляючої підсистеми за допомогою реалізації загальних функцій управління (планування, організація, мотивація, контроль, координація) на функціональні підсистеми підприємства – виробничу, маркетингову, фінансову, інноваційну і кадрову – для досягнення поставлених цілей.

У таблиці 1 наведено сукупність робіт, які виконуються в межах управління провідними функціональними підсистемами підприємства.

Комплексною характеристикою управління діяльністю підприємства є ефективність. Ефективність як наукове поняття достатнє багатогранне. Певні сторони проблеми ефективності знайшли своє відображення у філософії, соціології, педагогіці, в економічних, технічних і інших науках. Кожна галузь знань розглядає проблему ефективності під своєю специфічною точкою зору.

На сьогодні не існує єдиного тлумачення даної категорії. Більшість учених сходяться на думці, що ефективність – це відносна категорія, відношення корисного ефекту (результату) до витрат на його отримання, здатність приносити ефект, спричиняти дію. В той же час Румянцева З.П. [1] говорить про те, що категорія ефективності не має бути обмеженою тільки порівнянням результату із витратами, ще й можливе порівняння результату із поставленими цілями. Слід відмітити, що дещо відрізняється від інших визначення, надане Устинко О.Л. [9], який при розгляді ефективності запроваджує фактор часу. Таким чином, ефективність – це комплексне поняття; ця категорія носить управлінський характер і відображає, перш за все, ступінь досягнення переслідуваних цілей. Ефективність – це завжди певне співвідношення (результату із цілями або результату із витратами на його отримання), тобто величина відносна і визначається за певний період часу.

Необхідно відзначити, що розглядаються як синоніми поняття «ефективність» і «результативність». Цей факт можна пояснити тим, що у прямому сенсі «ефективне» означає результативність, дієвість, продуктивність [10].

Ефективність передбачає можливість оцінки, порівняння альтернатив (результатів, шляхів розвитку та інші.). Як стверджує група учених на чолі з Мазур І.І. [11], ефективність існує при наявності:

- певної точки відліку, бази і критеріїв для порівняння і оцінки;
- встановленої системи (ієрархії) цілей розвитку системи;
- встановлених обмежень (умов) внутрішнього і зовнішнього по відношенню до системи середовища, які задають певний діапазон розвитку системи, результатів її функціонування, альтернатив.

Загально визнаним є те, що ефективність – це співвідношення результату до витрат на його отримання; дана категорія носить управлінський характер і відображає ступінь досягнення цілей. Але такі підходи до визначення сутності ефективності не доцільно застосовувати при визначенні ефективності управління діяльністю підприємства, тому що результати управління в окремих функціональних підсистемах не завжди мають натурально-речовинну форму. Ефективність управління діяльністю підприємства слід розглядати як комплексну характеристику результативності управління в окремих функціональних підсистемах підприємства – маркетинговій, виробничій, фінансовій, інноваційній та кадровій. Такий підхід до визначення сутності поняття «ефективність управління діяльністю підприємства» дозволяє провести комплексну оцінку рівня ефективності управління діяльністю підприємства та визначити уразливі місця в управлінні окремими функціональними підсистемами.

ВИСНОВКИ

1. Відповідно до функціонального підходу управління діяльністю розглядається як реалізація функцій управління в окремих функціональних підсистемах підприємства; це дія управляючої підсистеми за допомогою реалізації загальних функцій управління (планування, організація, мотивація, контроль, координація) на функціональні підсистеми підприємства – виробничу, маркетингову, фінансову, інноваційну і кадрову – для досягнення поставлених цілей.

2. Ефективність слід розглядати як комплексну характеристику результативності управління діяльністю підприємства і визначати на підставі ефективності управління в ключових функціональних підсистемах підприємства – маркетинговій, виробничій, фінансовій, інноваційній та кадровій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Румянцева З. П. Общее управление организацией. Теория и практика : учебник / З. П. Румянцева. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 304 с.
2. Богатин Ю. В. Экономическая оценка качества и эффективности работы предприятия / Ю. В. Богатин. – М. : Экономика, 1991. – 214 с.
3. Менеджмент : учебник для вузов / М. М. Максимцов, А. В. Игнатъева, М. А. Комаров; под ред. М. М. Максимцова, А. В. Игнатъевой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1999. – 343 с.
4. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – 5-е изд. доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
5. Воронкова А. Э., Козаченко А. В., Рамазанов С. К., Хлапенов Л. Е. Современные технологии управления промышленным предприятием / А. Э. Воронкова, А. В. Козаченко, С. К. Рамазанов, Л. Е. Хлапенов.: - моногр. – К. : Либра, 2007. – 256 с.
6. Друкер П. Задачи менеджмента в 21 веке. : пер. с англ. / П. Друкер – М. : Изд. дом Вильямс, 2001. – 272 с.
7. Сетров М. Основы функциональной теории организации / М. Сетров. – Л. : Наука, 1972. – 156 с.
8. Ильюшенко В. Г. Менеджмент: учебник / В. Г. Ильюшенко, В. В. Рыбак, Г. К. Губерная. – Донецк : ООО «Андромеда-4», 1998. – 339 с.
9. Устенко О. Л. Економіка підприємництва : метод. посіб. / О. Л. Устенко. – 2-е вид. – К. : МАУП, 1999. – 44 с.
10. Тищенко А. Н., Кизим Н. А., Догадайло Я. В. Экономическая результативность деятельности предприятий : моногр. / А. Н. Тищенко, Н. А. Кизим, Я. В. Догадайло. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2005. – 144 с.
11. Организация и планирование машиностроительного предприятия. : учебник для вузов. изд. 3-е, перераб. и доп. / под ред. И. М. Разумова, Л. Я. Шухгальтера и Л. А. Глаголевой. – М.: «Машиностроение», 1974. – 592 с.